

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1398818/1

בית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב ציון לודאילוז

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שלום כהן ועו"ד אנה רובינזון גורביץ)

נגד

המשיבה: פרקליטות המדינה – המחלקה האזרחית (ע"י ב"כ עו"ד רות גורדין)

הנדון: סדרי הדיון בטענה כי גט שסודר היה על תנאי או כי שיבת הצדדים לאחריו לחיים משותפים כמוה כקידושי ודאי – שאלות עובדתיות ומשמעויות הלכתיות ומשפטיות

החלטה

א. לפני ערעורה של המערערת על החלטתו של בית הדין הרבני האזורי נתניה (הדיינים: הרב יצחק רפפורט – אב"ד, הרב צבי בוקשפון והרב יצחק הדאיה) שדחה את בקשתה לקבוע כי מעמדה הוא "אלמנה" ולא "גרושה", נוכח חזרתה לחיים משותפים עם בעלה, שממנו התגרשה בבית הדין, מייד לאחר הגירושיין.

בהחלטה קודמת קבעתי כי המשיבה בתיק תהיה פרקליטות המדינה – המחלקה האזרחית, ותגובתה של זו הומצאה לבית הדין.

ב. טרם אמשיך בהחלטתי – במתן הוראות בנוגע להמשכו של ההליך אבקש להעיר על כמה נקודות שעלו ובאו בכתב הערעור ואף להעיר הערות מקדימות לעניין הצפוי בהמשכו של ההליך:

1. המערערת מבקשת לקבוע, נוכח חזרתה לחיים זוגיים משותפים עם בעלה המנוח מייד לאחר גירושיהם, כשליטתה למעשה לא פסקו היא והוא מחיי הזוגיות שהתקיימו ביניהם ולו ליום אחד ואף לא התכוונו לעשות כן, כי הגט שסודר ביניהם בטל למפרע.

לעניין זה נעיר כבר עתה כי אף אם תתקבלנה טענותיה של המערערת במלואן לא יהיה מקום לקביעה כזו, שכן חזרת בני זוג גרושים לחיים משותפים אינה מבטלת את הגט רטרואקטיבית אלא מחייבת גט נוסף משום שכמוה כנישואין מחודשים.

2. אכן המערערת טוענת גם כי הגט שסודר בין בעלה לבינה היה גט על תנאי. טענה זו - לו התקבלה הייתה יכולה אכן להוות בסיס לקביעה בדבר בטלותו של הגט למפרע, אם כי הדבר היה מצריך גם את הוכחתה של טענה נוספת – של טענה בדבר איקיומו של התנאי.

מכל מקום לעניין זה אין ספק כי צדק בית דין קמא ובהקשר זה אין מקום להגשת ערעור.

זאת מן הטעם הפשוט כי מדיניות הפסיקה ההלכתית זה מאות שנים שוללת סידור גט על תנאי וכך גם מדיניותם של כל בתי הדין הרבניים בישראל. ספק רב, בלשון המעטה, אם היה במאות השנים האחרונות בכלל, ובמערכת בתי הדין הרבניים בישראל בפרט, חריג למדיניות זו, ונעלה מכל ספק כי לו היה כזה היה הדבר מתועד במעשה בית הדין המעיד על סידור הגט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובהחלטות של בית הדין שהיו מנמקות את הסטייה מן הכלל. תיעוד כזה אינו מצוי בתיק סידור הגט. גם המערערת עצמה אינה מעלה שום טענה לכאורית שבשלה היה יכול להעלות דיין כלשהו על דעתו סטייה שכזו מן הכלל, ולא עוד אלא שה'תנאי' כפי שהיא מציגה אותו אינו באמת 'תנאי בגט' במובנו ההלכתי. לא זו אף זו, המערערת גם אינה טוענת שבית הדין הסכים לסידור גט על תנאי או כי היא או בעלה דאז ניסו לשכנע את בית הדין לכך.

הואיל וכך, אין כל ספק כי הגט עצמו סודר ללא כל תנאי, ומאחר שבמסגרת הליכי סידור הגט גם מבטל הבעל כל אמירה קודמת שלו שיכול היה להשתמע ממנה ביטולו של הגט בתנאי מסוים או בשל כל סיבה אחרת, הרי שאין כל ספק כי גם לו קיבלנו את הטענות העובדתיות של המערערת שלפיהן היו סיכומים כאלה או אחרים בינה לבין הבעל טרם סידור הגט – לא הייתה לכך כל משמעות והיה ברור כי בפועל סודר הגט לבסוף ללא תנאי.

3. המערערת טוענת כי בית הדין קמא שדחה את בקשתה נהג כצד להליך ולא כערכאה שיפוטית וכי דחייתו את בקשתה נבעה ממעורבותם של הדיינים שנפגעו מניצולם, כביכול, לסידור גט פיקטיבי ומהטעייתם של המערערת ושל בעלה את בית הדין כביכול מתכוונים הם באמת להיפרד זה מזה.

טענה זו היא במהותה טענת פסלות, ומאחר שלא הוגשה בקשת פסלות נגד בית הדין קמא, וממילא לא נדונה ולא נדחתה בקשה כזו, אין מקום להעלותה במסגרת ערעור.

למעלה מן הצורך אומר גם כי הטענה עצמה שגויה היא, שכן אמירותיו של בית הדין אינן אמירות של 'צד' שנפגע כביכול אלא אמירות בדבר אימתן סעד למי שבא לבית הדין בידיים לא נקיות ובחוסר כנות. אפשר לחלוק משפטית על אמירות אלה ולבסס על כך ערעור, בין שהטענה תהיה במישור העקרוני ובין שתהיה במישור של יישום העקרונות במקרה שלפנינו ונוכח עובדות המקרה הידועות והמוסכמות או נוכח מחלוקת בדבר פרשנותן. אבל גם אם אפשר לחלוק על בית הדין – אמירתו היא אמירה שהיא חלק מסמכותה של ערכאה שיפוטית, ואף אנו – אם נדון בערעור, נצטרך לשקול בין השאר את המשמעות של הטעיית בית הדין לכאורה בעת סידור הגט כמו גם הטעיה של רשויות אחרות או כוונה להטעותן, כפי שנראה לכאורה וכפי שייאמר עוד להלן.

4. המורם מן האמור הוא כי ברור שהמערערת והבעל אכן התגרשו, הגט היה ללא תנאי ואי אפשר לקבוע כי הוא בטל מעיקרו או לבטלו רטרואקטיבית. מה שנותר לדון בו – מכל הטענות – הוא הטיעון 'המינימלי' כי לאחר הגירושין חזרו הצדדים לחיים משותפים (ואין נפקות לעניין זה אם אירע הדבר שנה לאחר הגירושין, חודש או שבוע לאחריהם או אף יום או שעה לאחריהם) ובשל כך יש לקבוע כי חזרו להיות נשואים – בוודאי או מספק – ולו חי הבעל עתה הייתה פרידתם מצריכה סידור גט נוסף.

5. אם נדון בערעור זה נצטרך לבחון מעבר לשאלה העובדתית שאותה מבקשת המערערת שנבחן גם שאלות נוספות, ואף בנוגע לשאלה העובדתית נצטרך לבחון עוד שאלות מלבד טענותיה וראיותיה של המערערת וכמבואר להלן:

6. מאחר שכדברי בית דין קמא אין אפשרות לרישום (כעת – רטרואקטיבי) 'ספק נשואה' – ספק גרושה' או לרישום הנובע ממנו 'ספק אלמנה' – ספק גרושה' במרשם האוכלוסין, הרי שהנפקות של הערעור יכולה להיות באחד מאלה:

(א) אם תתקבל הטענה כי יש לרשום את המערערת כ'אלמנה' ודאי, רישום שמצריך קביעה שיפוטית כי חזרתה לחיים משותפים עם בעלה הייתה בגדר נישואין ודאיים;

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(ב) אם תבקש המערערת פסק דין הצהרתי שיקבע כי אומנם אין מקום לשינוי הרישום (שכן רישום 'ספק' אינו אפשרי, ורישום ודאי צריך להתבסס על ודאות, וכשמדובר בשינוי מהרישום הקיים – על ודאות בדבר הצדקת השינוי) אך הלכתית מעמדה של המערערת מוטל בספק.

7. לגבי האפשרות הראשונה משתי אלה המנויות לעיל, נצטרך להידרש לשאלה, האם בכלל תיתכן קביעה ודאית, כגון זו, מבלי שתישמע עמדתו של הצד השני לנישואין הנטענים, היינו הבעל המנוח שכיום אי אפשר לשמוע את עמדתו. המערערת תצטרך לטעון משפטית והלכתית בשאלה זו והפרקליטות שנקבעה כמשיבה – תצטרך להשיב עליה.

לגבי האפשרות השנייה (מעמד מסופק) צריכה המערערת עצמה לשקול, אם תוכל להפיק תועלת מפסק דין כזה ללא שינוי הרישום ואם יש לו נפקות כלשהי, ותצטרך אף לשכנע את בית הדין כי נכון הוא שיקיים הליך שמטרתו פסק דין שאותה נפקות היא נפקותו האפשרית היחידה, או שמדובר בהליך נעדר נפקות כלל.

שימת הלב בהקשר זה נדרשת גם להיותה של המערערת בכל מקרה 'גרושה' (שכן כאמור חלותו של הגט שסודר בשעתו אינה מוטלת בספק), כשכל השאלה היא אם לאחר היותה 'גרושה' נעשתה שוב לנישואה ובהמשך לאלמנה, ועל כן אין להליך זה לכאורה נפקות הלכתית (כגון לעניין האפשרות להינשא לכהן, ומאחר שחלף זמן מפטירת הבעל אין עתה גם נפקות לשאלות של אבלות וכדומה), ועל כן השאלה היא אם יש נפקות אזרחית לפסיקה כאמור, ואם בשלה או בהעדרה, יש הצדקה לקיומו של הליך.

גם לטענות שייטענו בהקשר זה תידרש כמובן תשובת הפרקליטות כמשיבה.

8. לטענת המערערת הייתה חזרתה לחיי זוגיות עם בעלה בגדר נישואי ודאי.

ליצירת נישואין נדרשת כוונה ורצון. במישור ההלכתי חובת סידור הגט לאחר חזרה כזו של בני זוג גרושים לחיים משותפים מבוססת על 'חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולשם קידושין בעל'. חזקה זו עשויה במקרים מסוימים להיסתר או למצער להיסתר חלקית, מה שיביא למסקנה כי מדובר בצורך בגט לחומרא או מספק בלבד. גם בהעדר סתירה לחזקה זו, יש להבחין בין המישור של הגט עצמו, שיתכן שיידרש גם אם האדם עצמו יטען כי לא בעל או כי לא התכוון בבעילתו לשם קידושין – אף כי הערנו לעיל על הקושי לפסוק כך, ללא שאותו אדם יישמע – לבין מישור שכלפי צדדים שלישיים ולעניין דיני ממונות, המצריך לפחות טענה ודאית כי אכן הייתה בעילה והייתה בה כוונה לקידושין. רק לאחר טענה כזו אפשר לבחון את שאלת הוודאות בנכונותה לאור ראיות, חזקות, טענות נגד וכו'.

בענייננו אכן נטענת טענה כזו.

המערערת תצטרך לטעון ולשכנענו כי טענה זו יכולה לדור בכפיפה אחת עם טענתה האחרת, שנדחתה לעיל, כי הגט היה על תנאי. הטענה נדחתה לעיל משום שכרי כי סידור הגט בבית הדין לא היה על תנאי וכי תנאים והסכמות שהיו בין הצדדים קודם לסידורו אינם פוגעים בחלותו, אולם המערערת עצמה – לפי העולה מטענתה – סבורה הייתה כי הגט היה על תנאי וכי למעשה לא נעשתה מעולם לגרושה. משכך תצטרך היא להסביר לבית הדין, מדוע וכיצד הייתה כוונה מצידה ומצד בעלה לקידושין חדשים, שעה שלדבריה סבורים היו כי קידושיהם הישנים לא פקעו כלל.

9. עוד ראוי שתביא המערערת בחשבון, ככל שעומדת היא על טענתה כי הייתה כוונה ודאית לקידושין מצידה ומצד בעלה המנוח, כי לכאורה עולה מכך שאם פעלו היא ובעלה המנוח לרשום עצמם במרשם האוכלוסין כגרושים אף שלשיטתה היו כבר נשואים בשנית באותה עת

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(ולטענתה האחרת אף מעולם לא היו גרושים) או אם וכאשר המציאו לכל גוף אחר מסמכים בדבר היותם גרושים או ביקשו לקבל זכויות כאלה או אחרות בשל מעמדם כגרושים הרי שפעולות אלה היו לכאורה בגדר מסירת מידע כוזב, הטעיה, קבלת דבר במרמה או ניסיון לקבלת דבר במרמה וכו' (הכול לפי העניין), וזאת מלבד ההטעיה שהטעו בשעתו את בית הדין.

כל אלה עבירות לכאורה על סעיפים שונים של חוק העונשין.

כמו כן, איירישום הנישואין השניים שנערכו, לדבריה, בכוונה ובמודעות כנישואין ודאיים היה לכאורה בגדר עבירה על סעיף 7 לפקודת הנישואין והגירושין (רישום) שדינה שנתיים מאסר.

זכותה של המערערת לטעון לפנינו כי אכן עשו היא ובעלה את המעשים העשויים להביא לקבלת הסעד המבוקש עתה, אף אם בטענה זו גלומה הודאה בעבירות שונות שעברו לכאורה. מכל מקום, נוכח עקרונות הצדק שיש להם יסוד בהלכה של "אין אדם משים עצמו רשע" ושבשלהם מקובל כיום בערכאות השיפוט וברשויות השונות להתרות באדם טרם ימסור מידע כאמור, חובתנו להעלות את הדברים ולהתרות במערערת כי לעמידה על טענותיה אלה עשוי להיות מחיר שאולי אין היא מעלה על דעתה, וככל שתעמוד על הטענות ותצהיר בדבר נכונותן ייתכן שיקים הדבר חובה על בית הדין לדווח או להגיש תלונות בעניין.

10. מעבר לרובד העובדתי תצטרך המערערת לטעון לפנינו גם במישור המשפטי ולהשיב לשאלה מדוע לא יידחו טענותיה בשל חוסר תוס'לב וניקיון-כפיים של מי שלכאורה בעת שנוח היה לו להיות רשום 'גרוש' הטעה את הרשויות כאמור, ובעת שהאינטרס השתנה, לכאורה, מבקש הוא מהערכאות סעד בדמות שינוי של רישום זה.

שאלה נוספת שתצטרך להשיב עליה בזיקה לאמור היא אם מעבר לשאלת תוס'הלב וניקיון-הכפיים לא היה בהתנהלות שבין הגירושין לפטירת הבעל, היינו באי-הרישום של הנישואין החדשים שנערכו לפי הנטען בכוונה תחילה, משום ויתור על זכויות וטענות ברובד האזרחי הנובעות מן הנישואין.

גם אם התשובה לשאלות אלה תהיה בשלילה, יהיה צורך לבחון משפטית אם זכויות אזרחיות הקשורות בנישואין אינן תלויות ברישומן האזרחי 'בזמן אמת' אלא עשויות להיקבע ולהינתן רטרואקטיבית. לשם דוגמה והמחשה שאינה מצויה בהליך שלפנינו נציין את השאלה, אם במקרה דומה יכול אחד מבני הזוג לתבוע זכויות על פי חוק יחסי ממון בגין התקופה שבה היו הצדדים נשואים או ספק נשואים הלכתית בשל חזרתם לחיים משותפים לאחר הגירושין. נציין כי לאידך גיסא, שעה שנעשו נישואין ונרשמו ולאחר זמן נקבע הלכתית רטרואקטיבית כי לא היו נישואין אלה תקפים מעולם – ברובד האזרחי נחשב הדבר בעיני המחוקק לא כקביעה רטרואקטיבית המפקיעה את הזכויות מעיקרן אלא כהתרת הנישואין (ראה סעיף 2(ד) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג – 1973, והשלכות המונח "התרת נישואין" בסעיף 5(א) ובסעיף 5א(א) לאותו חוק).

גם בנוגע לכל שאלות אלה תתבקש גם עמדת המשיבה, פרקליטות המדינה.

11. לבד מן האמור תצטרך המערערת גם להשיב לשאלה העולה מדברי המשיבה, פרקליטות המדינה, בדבר הצורך והאפשרות ליתן זכות טיעון גם לחברת [...] שהוזכרה כנוגעת בדבר וכך גם לאנשים או גופים אחרים שלקביעה כי מעמדה הוא כאלמנתו של בעלה ולא כגרושתו עשויה להיות השלכה כלכלית או אחרת עליהם ועל זכויותיהם.

בהקשר זה אפשר שיהיה מקום לבחון גם את האפשרות כי אם בכל מקרה לא יהיה מדובר בשינוי הרישום אלא במתן פסק הדין שעל בסיסו תבקש המערערת לקבל זכויות כאלה ואחרות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שייטכן שבעניינין של הזכויות האמורות תצטרך להתנהל משפטית בערכאות אחרות אל מול אותם אנשים או גופים וזכות הטיעון תינתן להם שם ולא בבית הדין.

המערערת תצטרך כאמור לטעון לעניין זה, ולאחר מכן ייתכן שנושוב לבקש את עמדת הפרקליטות בשנית.

ג. העליתי את האמור עד כה (ובלי לגרוע מן האפשרות כי בהמשכו של הליך יעלו שאלות עובדתיות, הלכתיות או משפטיות נוספות שיהיה צורך לתת עליהן את הדעת) מאחר שראוי כי האמור יהיה לעיני המערערת בעת שתחליט אם מבקשת היא להמשיך בהליך.

עם זאת, אין המערערת חייבת כבר עתה להשיב על כל האמור.

ומכל מקום, לאחר בחינתנו שלנו את המצוי לפנינו ונוכח ריבויין של השאלות דלעיל, ברור כי אין מקום לשמוע את הערעור ללא שתופקד ערובה להוצאות המשפט, לרבות הוצאות לטובת אוצר המדינה שאפשר שייפסקו בהליך זה, אם יידחה הערעור, לא רק בשל זמנו השיפוטי של בית הדין אלא גם בשל משאביה של המשיבה, אף היא זרוע מזרועות המדינה, הנדרשים בהליך זה.

עם זאת, וכדי שלא לחסום את שערי בית הדין בפני המשיבה, אני מחליט כי שמיעת הערעור תותנה בהפקדת דמי ערבות בסך 12,000 ש"ח בלבד.

הערובה תופקד בתוך ארבעה-עשר יום ממועד מתן החלטה זו.

אם לא יופקדו דמי הערבות במועד, תימחק הודעת הערעור והתיק ייסגר.

תשובותיה של המערערת על השאלות שהועלו לעיל יוגשו, ככל שתבקש לעמוד על ערעורה ותפקיד את הערובה כאמור, בתוך שלושים יום. לאחר מכן תתבקש תגובת הפרקליטות ובית הדין יקבע כיצד ימשיך ההליך להתנהל.

ד. החלטה זו מותרת בפרסום בכפוף להשמטת פרטיה המזהים של המערערת.

ניתן ביום ט"ז בטבת התשפ"ג (9.1.2023).

הרב ציון לודאילוז

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה